

Wyrok z dnia 26 września 2000 r.

I PKN 48/00

Sąd nie ma obowiązku pouczenia o bezzasadności powództwa i możliwości skutecznego dochodzenia innych roszczeń, jeżeli powód jednoznacznie formułuje żądanie.

Przewodniczący SSN Teresa Flemming-Kulesza, Sędziowie SN: Katarzyna Gonera, Józef Iwulski (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 26 września 2000 r. sprawy z powództwa Tomasza D. przeciwko Transportowej Spółdzielni Pracy „A.” w C. o zmianę przyczyny wypowiedzenia, na skutek kasacji powoda od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach z dnia 7 października 1999 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Tomasz D. wniósł pozew przeciwko Transportowej Spółdzielni Pracy "A." w C. "w celu uznania wypowiedzenia za bezskuteczne z powodu nieistnienia przyczyny ... przez orzeczenie, że przyczyny rozwiązania umowy o pracę są niezgodne ze stanem faktycznym".

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa o uznanie wypowiedzenia za bezskuteczne, podnosząc, że wskazana przyczyna wypowiedzenia jest rzeczywista, a nadto przepisy prawa nie przewidują roszczenia z jakim wystąpił powód.

Na rozprawie w dniu 8 kwietnia 1999 r. powód oświadczył, że "nie kwestionuje samego wypowiedzenia ... nie zgadza się z przyczyną wskazaną w wypowiedzeniu, uważa, że przyczyną wypowiedzenia była likwidacja spółdzielni". Na rozprawie poprzedzającej wydanie wyroku przez Sąd pierwszej instancji powód oświadczył, że "nie zgadza się z wypowiedzeniem z powodu przyczyny ... wnosi o zmianę przyczyny wypowiedzenia, uważa, iż przyczyną tą powinna być wskazana likwidacja spółdzielni

... nie domaga się uznania wypowiedzenia za bezskuteczne, ale jedynie zmiany przyczyny".

Wyrokiem z dnia 13 maja 1999 r. Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Chorzowie oddalił powództwo i odstąpił od obciążenia powoda kosztami zastępstwa procesowego. Sąd Rejonowy ustalił, że powód był zatrudniony u strony pozwanej od 15 lutego 1993 r. na podstawie umowy o pracę na czas nie określony w charakterze kierownika Spółdzielni - prezesa zarządu. Pismem z 15 lutego 1999 r., doręczonym w dniu 16 lutego 1999 r., pozwana wypowiedziała powodowi umowę o pracę z trzymiesięcznym okresem oraz zwolniła go w okresie wypowiedzenia z obowiązku świadczenia pracy. Wskazaną przyczyną wypowiedzenia było nieprawidłowe kierowanie i zarządzanie spółdzielnią przez powoda, które naraziło pozwaną na straty finansowe i spowodowało konieczność postawienia spółdzielni w stan likwidacji oraz powołania likwidatora na stanowisko powoda. Powód nie kwestionował wypowiedzenia, lecz jego przyczynę. Sąd Rejonowy uznał, że takie roszczenie powoda nie ma podstawy prawnej.

Wyrokiem z dnia 7 października 1999 r. [...] Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach oddalił apelację powoda. Powód nie odwoływał się od wypowiedzenia umowy o pracę, lecz kwestionował wskazaną w piśmie pracodawcy przyczynę wypowiedzenia. Tak sformułowane roszczenie wynika jednoznacznie z oświadczenia powoda złożonego do protokołu rozprawy z dnia 8 kwietnia 1998 r., w którym stwierdził, że nie kwestionuje samego wypowiedzenia umowy, a nie zgadza się jedynie z przyczyną wskazaną w wypowiedzeniu. Wobec tak skonkretyzowanego roszczenia i wyraźnego podkreślenia przez powoda, że zgadza się z dokonanym wypowiedzeniem, a jedynie wnosi o zmianę jego przyczyny, Sąd drugiej instancji podzielił pogląd, że brak jest podstawy prawnej roszczenia, gdyż przepisy prawa określają przysługujące uprawnionemu roszczenia wyłącznie w sytuacji odwołania się od wypowiedzenia stosunku pracy, a nie od jego przyczyny

Kasację od tego wyroku wniósł powód. Zarzucił naruszenie art. 186 § 2 i 187 Prawa spółdzielczego w związku z art. 18 KP przez "rozwiązanie spółdzielczej umowy o pracę z zachowaniem przewidzianego w Kodeksie pracy okresu wypowiedzenia w czasie trwania członkostwa, przy braku wymaganych w nich warunków, m.in., braku uchwały rady spółdzielni o zmniejszeniu stanu zatrudnienia". Powód zarzucił też naruszenie art. 5 KPC przez niepouczenie go o braku podstawy do rozpoznania roszczenia zgłoszonego w odwołaniu od wypowiedzenia umowy bez żądania uznania tego wypowiedzenia za bezskuteczne i niewyjaśnienie mu skutków praw-

nych podtrzymywania roszczenia, w sytuacji, gdy występował bez adwokata, nie rozumiejąc istoty zagadnienia, co spowodowało, że Sąd zaniechał badania zasadności wypowiedzenia na zasadzie art. 45 KP. Powód podniósł też, że nastąpiło naruszenie art. 328 § 2 KPC przez ustalenie, że przyczyny wypowiedzenia umowy o pracę są rzeczywiste, zgodne ze stanem faktycznym, podczas gdy Sąd nie przeprowadził żadnego w tym zakresie postępowania, a samo ustalenie oparł na gołosłownym twierdzeniu strony pozwanej. W uzasadnieniu kasacji powód wywiódł w szczególności, że strony łączyły dwa stosunki prawne, tj. stosunek członkostwa i stosunek pracy. W art. 187 i 189 Prawa spółdzielczego przewidziane są wyjątki od zasady niedopuszczalności rozwiązania spółdzielczej umowy o pracę w czasie trwania członkostwa. Może to jednak nastąpić tylko w sytuacjach prawnie określonych. Wypowiadając powodowi umowę o pracę pozwana działała samowolnie. Naruszenie przez pozwaną warunków wypowiedzenia powodowi spółdzielczej umowy o pracę powinno skutkować unieważnieniem tej czynności. Sąd powinien udzielać stronom występującym w sprawie bez adwokata lub radcy prawnego potrzebnych wskazówek co do czynności procesowych oraz pouczać je o skutkach prawych tych czynności i skutkach zaniedbań. Z treści protokołów rozpraw wynika, że Sąd pierwszej instancji musiał pytać powoda, o co wnosi, czy żąda uznania wypowiedzenia za bezskuteczne, czy też ma inne roszczenia do pozwanej. Gdyby Sąd pierwszej instancji pouczył powoda, że do rozpoznawania samych przyczyn wypowiedzenia umowy o pracę, bez żądania uznania tego wypowiedzenia za bezskuteczne, nie ma podstawy prawnej, to na pewno powód zmieniłby swoje stanowisko, wnosząc o uznanie wypowiedzenia za bezskuteczne. Przepis art. 328 § 2 KPC określa szczegółowo co powinno zawierać uzasadnienie wyroku. Uzasadnienia wyroków Sądów obu instancji nie czynią zdaniem powoda zadość tym powinnościom. Sąd pierwszej instancji przyjął, iż przyczyny wypowiedzenia umowy powodowi są rzeczywiste i zgodne ze stanem faktycznym. Sąd drugiej instancji podzielił to stanowisko, choć mógł z urzędu, nie będąc związany granicami apelacji, rozpoznać sprawę na korzyść powoda. Powód przed tym Sądem domagał się uznania za bezskuteczne wypowiedzenia umowy. Powód wywiódł, że wśród podniesionych w kasacji "najcięższy" jest zarzut naruszenia Prawa spółdzielczego. Stosunek pracy powoda został bowiem potraktowany, jako stosunek "kolektorskiej" umowy o pracę, a tymczasem powód pozostawał z pozwaną w spółdzielczym stosunku pracy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wbrew wywodom kasacji w sprawie jest istotne stosowanie przez Sądy prawa procesowego, a nie materialnego. Sądy w istocie nie zastosowały żadnych przepisów prawa materialnego, gdyż uznały, że roszczenie sformułowane przez powoda w ogóle nie może być skutecznie dochodzone. Ze wskazanych w kasacji jako naruszone przepisów prawa procesowego oczywiście niesłuszny jest zarzut dotyczący art. 328 § 2 KPC, także w stosunku do Sądu drugiej instancji. Sąd ten bowiem w swoim uzasadnieniu bynajmniej nie przyjął, aby wskazana przez pracodawcę przyczyna wypowiedzenia stosunku pracy była rzeczywista w znaczeniu obiektywnie istniejącej i prawdziwej. Podstawą rozstrzygnięcia było stwierdzenie, że przepisy prawa nie przewidują możliwości dochodzenia roszczenia o zmianę przez sąd wskazanej przez pracodawcę przyczyny wypowiedzenia umowy o pracę. Podkreślenia wymaga, że zarzuty procesowe kasacji dotyczą w istocie postępowania przed Sądem pierwszej instancji. Dotyczy to zarówno zastosowania art. 5 KPC, jak i wskazanego w uzasadnieniu kasacji art. 212 KPC. Tymczasem kasacją zaskarża się wyrok sądu drugiej instancji i zarzuty procesowe powinny dotyczyć postępowania przed tym sądem. Zawarty w zakończeniu uzasadnienia kasacji wywód dotyczący niezwiązania Sądu drugiej instancji granicami apelacji nie został poparty wskazaniem żadnego przepisu prawa, który miałby być naruszony. Jest to zresztą zarzut niesłuszny, gdyż także w sprawach z zakresu prawa pracy, sąd drugiej instancji nie może orzekać ponad czy obok żądania, a zmiana powództwa jest możliwa tylko w granicach określonych w art. 383 KPC (por. np. wyrok z dnia 24 marca 1999 r., I PKN 631/98, OSNAPiUS 2000 r. nr 10, poz. 381; wyrok z dnia 4 marca 1999 r., I PKN 619/98, OSNAPiUS 2000 r. nr 9, poz. 345; postanowienie z dnia 5 listopada 1998 r., I PKN 419/98, OSNAPiUS 1999 r. nr 24, poz. 783). Jeżeli więc powód zmienił powództwo przed Sądem drugiej instancji, to uczynił to nieskutecznie, a Sąd ten nie mógł orzec o żadnym innym roszczeniu niż zgłoszone i rozpoznane przez Sąd pierwszej instancji. Bezzasadny jest więc też względem Sądu drugiej instancji zarzut naruszenia art. 5 KPC już z tej przyczyny, że nawet gdyby Sąd ten pouczył powoda o potrzebie zmiany powództwa, to i tak nie mógłby jej uwzględnić.

Powód w sposób jednoznaczny sformułował swoje żądanie jako zmierzające do zmiany przyczyny wypowiedzenia umowy o pracę. Wnosił więc o ukształtowanie przez sąd tej przyczyny w sposób odmienny niż uczyniła to strona pozwana. Sfor-

mułowanie żądania jest rzeczą powoda (art. 187 § 1 pkt 1 KPC). Zgodnie z art. 5 KPC sąd powinien udzielać stronom występującym w sprawie bez adwokata lub radcy prawnego potrzebnych wskazówek co do czynności procesowych oraz pouczać o skutkach prawnych tych czynności i skutkach zaniedbań. Jednakże zakres stosowania tego przepisu nie obejmuje powinności udzielania wskazówek dotyczących możliwości i podstaw prawnych dochodzenia określonych roszczeń (wyrok z dnia 8 czerwca 2000 r., V CKN 60/00, OSNC 2000 r. z. 12, poz. 229). Jeżeli więc powód formułuje jednoznacznie żądanie, to nie można wymagać od sądu pouczenia go o bezzasadności powództwa i wskazywania innych roszczeń, które mogłyby być uwzględnione (całkiem inną sprawą jest czy Sąd pierwszej instancji prawidłowo zastosował art. 468 § 2 pkt 1 KPC, czy nie było podstaw do zakwalifikowania powództwa jako zmierzającego do ustalenia - art. 189 KPC i czy Sąd pierwszej instancji nie powinien orzec o innym roszczeniu na podstawie art. 477¹ § 1 KPC; żaden z tych przepisów nie został wskazany jako podstawa kasacji, a nadto żaden nie odnosi się bezpośrednio do postępowania przed Sądem drugiej instancji). Konkludując należy stwierdzić, że powód jednoznacznie sformułował żądanie jako zmierzające do ukształtowania prawa czy treści stosunku prawnego (zmiany przyczyny wypowiedzenia umowy o pracę); katalog powództw o ukształtowanie jest zamknięty i w obowiązującym stanie prawnym nie ma przepisów przewidujących takie powództwo (nie są nimi w szczególności przepisy prawa materialnego wskazane w kasacji); Sąd drugiej instancji nie naruszył żadnego ze wskazanych w kasacji przepisów prawa procesowego (wskazanych w kasacji art. 5, art. 212 i art. 328 § 2 KPC nie naruszył także Sąd pierwszej instancji).

Z tych względów kasacja podlegała oddaleniu na podstawie art. 393¹² KPC.

=====